

ГЕНЕТИЧНІ ОСНОВИ ДУХОВНОЇ ЦІННОСТІ: БІОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ МОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

Корольова Т. О.

викладач біології та екології

Фаховий та Медичний фаховий коледж

Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна

Духовні цінності – фундаментальні орієнтири людського життя, які виявляються у прагненні до добра, справедливості, істини, співчуття та гармонії. Традиційно їх розглядали крізь призму філософії, релігії та культурології. Проте останні десятиліття засвідчили зростання інтересу до біологічних та генетичних основ духовності.

Метою дослідження є аналіз сучасних наукових підходів до вивчення генетичних передумов духовної поведінки людини.

Дослідження в галузі генетики, нейронаук та поведінкової психології дають підстави вважати, що деякі риси, які становлять основу моральної та духовної поведінки, мають біологічну детермінацію.

Моральна поведінка людини має досить складну природу, яка формується під впливом як соціальних, так і біологічних чинників. Біологічні основи моральності проявляються у впливі нейрофізіологічних процесів, гормонального фону, генетичної схильності до емпатії та соціальної взаємодії. Зокрема, дослідження показують, що мозкові структури, пов'язані з емоційною регуляцією, такі як префронтальна кора, мигдалина та гіпокамп, беруть участь у формуванні морального судження та поведінки [3, с. 102].

Нейрохімічні речовини, зокрема окситоцин і серотонін, відіграють важливу роль у створенні почуття довіри, співпереживання та соціальної прихильності. Високий рівень окситоцину пов'язують із проявами доброзичливості, щедрості та взаємопідтримки. Серотонін, своєю чергою, впливає на емоційну стабільність, самоконтроль і здатність до морального вибору.

Таким чином, моральність має нейробіологічне підґрунтя, яке в поєднанні із соціальними впливами визначає поведінкові патерни людини. Усвідомлення ролі біологічних чинників не заперечує цінності виховання та культури, але доповнює розуміння багатогранності людської природи.

Гени соціальної поведінки відіграють ключову роль у формуванні моральних, емпатичних та комунікативних якостей людини. Сучасна наука

виявила низку генів, які прямо чи опосередковано впливають на здатність до співпереживання, довіри, альтруїзму та емоційної регуляції.

Одним із найвідоміших є ген «OXTR» – ген рецептора окситоцину. Окситоцин, так званий «гормон любові», відповідає за створення почуття прихильності, близькості, емоційного зв'язку між людьми [1, с. 211]. Варіації (поліморфізми) у цьому гені пов'язані з різним рівнем емпатії, чутливістю до емоцій інших людей та схильністю до соціальної взаємодії. Наприклад, носії певних алелей (як-от GG) мають підвищену здатність до емоційного розпізнавання та взаємної підтримки.

Інший важливий ген «AVPR1A», який кодує рецептор вазопресину. Вазопресин також бере участь у формуванні соціальної поведінки, особливо у чоловіків [1, с. 212]. Дослідження доводять, що певні варіанти цього гена асоціюються зі здатністю до моногамії, альтруїзму та ефективного соціального спілкування.

Ген «MAOA» (моноаміноксидаза А) впливає на регуляцію нейромедiatorів, зокрема серотоніну, дофаміну та норадреналіну. Його низькоактивні варіанти часто пов'язують із підвищеною імпульсивністю, агресивністю або емоційною нестабільністю. Водночас при сприятливому соціальному оточенні ці особливості можуть не проявитися, що свідчить про важливість взаємодії генів та середовища [1, с. 212].

Гени соціальної поведінки не визначають долю людини, проте створюють біологічне підґрунтя для розвитку духовних і моральних якостей. Їх вивчення дозволяє краще зрозуміти природу людської доброти, співчуття та здатності до взаємної підтримки. Генетичні механізми не є фатальними. Епігенетика доводить, що гени можуть активуватись або пригнічуватись під впливом соціального середовища, виховання, стресів або духовної практики. Таким чином, духовність може бути результатом складної взаємодії генотипу й оточення.

Епігенетика – це галузь біології, що вивчає зміни в активності генів, які не пов'язані зі зміною структури ДНК. Ці зміни можуть бути зумовлені зовнішніми факторами: середовищем, способом життя, вихованням, рівнем стресу або духовною практикою [4, с. 85]. Таким чином, навіть за наявності певних генетичних схильностей, моральна поведінка може змінюватися внаслідок епігенетичних механізмів.

Основним механізмом епігенетичного впливу є метилювання ДНК – процес, під час якого до певних ділянок ДНК приєднуються метильні групи, що пригнічують або активують експресію генів [4, с. 87]. Наприклад, дослідження показали, що рівень метилювання гена «OXTR» (рецептора окситоцину) може змінюватися залежно від умов виховання: діти, які зростали в умовах турботливого догляду, мають вищу активність цього гена, що корелює з емпатією та здатністю до соціальної взаємодії.

Іншим важливим епігенетичним чинником є модифікація гістонів – білків, навколо яких обгорнута ДНК. Ці зміни також впливають на доступність генетичної інформації для транскрипції. Дослідження показують, що хронічний стрес, психологічна травма або відсутність підтримки можуть призводити до епігенетичних змін, які знижують здатність до емоційної регуляції [4, с. 87].

Цікаво, що позитивний досвід – участь у духовних практиках, медитація, молитва, взаємопідтримка – здатні запускати протилежні епігенетичні процеси, активуючи гени, пов'язані з психоемоційною стабільністю, співчуттям і моральною поведінкою.

Епігенетика доводить, що навіть спадкові схильності можуть бути змінені під впливом соціального досвіду. Це відкриває перспективи розвитку духовності як результату не лише генетичного, а й культурного, виховного й особистісного середовища.

Згідно з еволюційною психологією, моральна поведінка є продуктом адаптації до соціального життя. Альтруїзм, емпатія, почуття справедливості – це механізми виживання спільнот [2, с. 118].

Теорія соціального альтруїзму пояснює моральну поведінку як вигідну в межах взаємного обміну: допомога іншому – це інвестиція у взаємність. А теорія групового добору передбачає, що спільноти з вищим рівнем моральних цінностей мали більші шанси на виживання.

Моральність як система уявлень про добро і зло, справедливість і відповідальність, має не лише культурне та соціальне походження, а й глибоке еволюційне підґрунтя. Біологічна еволюція створила передумови для розвитку альтруїзму, емпатії та взаємної підтримки як адаптивних форм поведінки, що сприяли виживанню виду *Homo sapiens*. Одним із ключових еволюційних механізмів, що пояснює моральність, є родинний альтруїзм (теорія спорідненого відбору). Індивіди, які дбали про своїх родичів, передавали більше спільних генів наступним поколінням. Така поведінка, хоч і здавалася жертвовною на індивідуальному рівні, забезпечувала збереження генетичного матеріалу роду [2, с. 121].

Іншим важливим чинником є взаємний альтруїзм – здатність допомагати іншим у розрахунку на взаємну допомогу в майбутньому. Цей механізм сприяв формуванню довіри, репутації та соціальних норм у первісних спільнотах. Люди, які дотримувалися норм чесності й взаємопідтримки, мали більші шанси на виживання в групі.

Розвиток моральної поведінки також пов'язується із здатністю до емпатії – розуміння емоцій і потреб інших. Нейропсихологічні дослідження показують, що у людини сформувалися спеціалізовані ділянки мозку (дзеркальні нейрони), які забезпечують емоційний резонанс і співпереживання – основи моральної свідомості.

Таким чином, моральність не є винятково культурним явищем. Вона має еволюційні витоки, закладені в структурі нашого мозку та поведінкових адаптаціях. Ці біологічні передумови стали основою для подальшого формування духовних і етичних цінностей у суспільстві.

Духовність – це не лише біологічна функція, а комплексна біосоціальна якість, що розвивається в процесі соціалізації, освіти, духовного досвіду. Генетичні чинники створюють основу – психоемоційний потенціал, але його реалізація залежить від культурних і особистісних умов [3, с. 108]. Прикладом цього є вплив медитації, молитви чи релігійної практики на нейропластичність мозку – активуються ділянки, пов'язані зі співчуттям, самоусвідомленням, спокоєм.

Духовні цінності – це фундаментальні орієнтири, що визначають моральні пріоритети, сенс життя, ставлення до інших людей, природи, суспільства та самого себе. Їх часто трактують як суто культурний або філософський феномен, проте сучасна наука дедалі частіше розглядає духовність як біосоціальне явище, яке формується на перетині біологічної природи людини та соціального середовища.

З біологічного погляду, здатність до співпереживання, альтруїзму, емпатії та морального судження закладена в нашій нейрофізіологічній структурі. Наприклад, гормони окситоцин і серотонін, а також активність дзеркальних нейронів безпосередньо впливають на наше прагнення до гармонії, підтримки та взаєморозуміння. Ці механізми забезпечують емоційний зв'язок між людьми, сприяючи виникненню моральних імпульсів, які стають основою духовних цінностей.

У той же час духовні цінності неможливо звести лише до біологічних реакцій. Їх формування залежить від соціального досвіду, виховання, освіти, релігійного середовища, традицій та культурного контексту. Людина засвоює етичні норми у взаємодії з оточенням, розвиваючи здатність до самоаналізу, відповідальності та усвідомлення вищих сенсів буття.

Отже, духовні цінності є результатом взаємодії природжених біологічних схильностей і соціокультурного впливу, тобто є біосоціальним феноменом.

Висновки. Таким чином, можемо зробити наступні узагальнення:

- Генетика впливає на формування деяких психосоціальних рис, пов'язаних із духовною цінністю.
- Духовна поведінка має як біологічні, так і соціокультурні витоки.
- Генетичні передумови не є визначальними – духовність формується у процесі особистісного розвитку.
- Вивчення генетичних основ духовності відкриває нові горизонти для інтеграції гуманітарного та природничого знання.

Література:

1. Біологія: навчальний посібник. Київ: Знання, 2010. 436 с.
2. Дарвін Чарльз. Походження видів шляхом природного відбору або збереження порід у боротьбі за життя. Львів: Піраміда, 2009. 539 с.
3. Лейко М. Біологічні основи моральності. Філософія і культура. 2011. Т. 13(2). С. 102-110
4. Ярмола І. Вплив епігенетики на моральну поведінку людини. Вісник психології. 2019. 45(2). С. 85-92

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-491-0-65>

МУЗИЧНІ ФЕСТИВАЛІ В УКРАЇНІ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Кочияшвілі А. В.

*здобувачка І курсу другого (магістерського) рівня освіти
факультет мистецтва і дизайну*

Міжнародний гуманітарний університет

*Науковий керівник: **Татарнікова А. А.***

доктор мистецтвознавства, доцент,

завідувач кафедри мистецтвознавства

та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

На перетині XX та XXI століть музичні фестивалі в Україні як публічні масштабні заходи, стали не лише видатними подіями у мистецькому світі, що сприяють піднесенню національної музичної культури, але й потужним фактором розвитку соціокультурних процесів [с. 105]. Фестивальні рухи є ключовим елементом сучасної культурної політики змістове наповнення котрих пронизані духом відкритості, динамізму, здатністю створювати атмосферу гостинності, щедрості, формуючи сприятливий мікроклімат для публіки, учасників, журналістів, що відіграє важливу роль у формуванні національної культурної ідентичності та засвоєнні національно-культурних цінностей і традицій.

Сьогодні музичні фестивалі як культурна акція мають свій визначений статус (міжнародний, національний – всеукраїнський, регіональний) і змістове наповнення та класифікуються на: універсальні (охоплюють кілька видів мистецтв); спеціалізовані (присвячені одному виду мистецтва –